

**Okruhy tém na dizertačnú skúšku v študijnom programe slovenský jazyk
študijného odboru 2.1.27 slovenský jazyk a literatúra**

Predmet: Metodológia jazykovedy

Jazykový znak. Jazyk ako systém. Jazyk a reč. Jazyk a myslenie. Jazyková komunikácia. Charakteristika komunikačnej situácie. Funkcie jazyka. Norma, úzus, kodifikácia, jazyková kultúra. Lingvistické disciplíny. Klasifikácia jazykov (areálová, typologická, genetická).

Predmet: Hlavné smery jazykovedného myslenia v 20. storočí a ich aplikácia

F. de. Saussure a jeho vplyv na rozvoj lingvistiky v 20. storočí. Pražský štrukturalizmus. Pragmaticko-komunikačný obrat v jazykovede. Teória komunikačných aktov. Sociolingvistika. Stratifikácia jazyka. Štandardizácia jazyka a jazykové plánovanie. Teória spisovného jazyka. Teória registra. Psycholingvistika. Vývin detskej reči. Pragmalingvistika. Analýza rozhovoru. Kognitívna lingvistika. Hlavné smery jazykovedného myslenia v slovenskej jazykovede.

Predmet: Súčasný slovenský spisovný jazyk

Fonetika a fonológia

Pojem fonetiky a fonológie a ich vzťahy. Všeobecná a špeciálna fonetika. Fonetická a fonologická abstrakcia. Klasifikácia segmentov spisovnej slovenčiny. Fonologická systematika slovenčiny. Fonetická transkripcia. Segmentálne a suprasegmentálne fonetické javy slovenčiny. Koartikulačné javy, asimilácia, alternácia. Problematika ortoepie slovenčiny.

Morfematika

Vzťahy morfematiky k ostatným jazykovým rovinám v stratifikačnom modeli. Morfematika ako interdisciplína vychádzajúca z interakcie medzi fonológiou, morfológiou, syntaxou, derivatológiou a lexikológiou. Základné pojmy (slovo, lexéma, syntagma, gramatický tvar, morfémy, morfy, submorfy, alomorfy, infigovaná a redukovaná submorfa). Morfematické slovníky.

Morfonológia

Morfonológia ako interdisciplína vychádzajúca z interakcie medzi fonológiou a morfematikou. Alomorfa ako alternačne podmienený variant morfémy. Počet vokalických a konsonantických alternantov a ich typologická podmienenosť počtom vokálov a konsonantov v jazykoch. Prehľad tvarov a slov, v ktorých nastáva striedanie hlások.

Lexikológia, frazeológia, derivatológia

Metodologické prístupy ku skúmaniu slovnej zásoby súčasnej slovenčiny. Princípy stavby a fungovania jazyka vo vzťahu k lexikálnej zásobe slovenčiny.

Princípy fungovania motivácie v lexikálnej zásobe. Teória lexikálnej motivácie. Typy motivácií v slovnej zásobe. Slovo tvorná motivácia a jej jazykové a komunikačné funkcie. Kategorizácia slovnej zásoby zo sémantického a pragmatického hľadiska. Systémovo-štruktúrne vzťahy v slovnej zásobe, ich opis a vysvetľovanie. Lexikálna paradigmatica a pragmatika ako predmet komunikačnej lingvistiky (semiotické, psycholingvistické, sociolingvistické aspekty). Kognitívno lingvistický prístup: Slovná zásoba ako systém mentálnych reprezentácií. Prototypová teória. Slovná zásoba z hľadiska vývinovej lingvistiky. Jazykovedné myslenie o slovnej zásobe a lingvodidaktika.

Frazeológia a jej vymedzenie. Frazeologická jednotka (frazéma), jej podstata a vlastnosti. Rozsah a hranice frazémy. Tvary a tváre frazém v slovenčine.

Morfológia

Systémový, komunikačno-pragmatický a explanačný prístup v morfológickom výskume. Vzťah morfológického subsystému k zvukovému, lexikálnemu a syntaktickému subsystému, morfológia a štylistika. Morfosyntaktický a sémantický výklad slovných druhov v slovistiky a v iných jazykovedách. Komplexná slovnodruhová klasifikácia, základné a nezakladné (nadstavbové, gramatické a špecifické) slovné druhy. Morfológia ako náuka o gramatických tvaroch v systéme jazykových rovin. Sémantická morfológia (teória slovných druhov a gramatických kategórií) a paradigmatická morfológia (flexia). Morfológické kategórie a ich funkcia, asymetrický dualizmus vo vzťahu obsahu a formy gramatickej kategórie, pádová homonymia, polysémia a synonymia, pádový synkretizmus. Binárny a ternárny pohľad na gramatický tvar, morféma. Primárne a sekundárne funkcie slovných druhov, slovnodruhové transpozície. Morfológická typológia jazykov, morfológický typ slovenčiny. Dynamika slovenskej morfológie (vnútroparadigmatické a medziparadigmatické vyrovnávanie, tendencia k unifikácii tvarotvorného základu a tvarotvorného formantu). Morfosyntax – kategória valencie a kategória pádu.

Syntax

Zmeny a tendencie v syntaktickom jazykovom podsysteme (od 40. rokov 20. storočia dodnes). Valenčná a generatívna syntax. Veta a vetné štruktúry v slovenskom jazyku. Syntagmatika slovných druhov a ich funkčný status v slovenskej vete. Vetná kombinatorika a problematika spájacích foriem. Funkčná perspektíva vety, slovosled a vetosled v slovenčine. Vzťahy medzi morfológickou a syntaktickou rovinou.

Štylistika

Text. Štýl. Štýlotvorné činitele. Štýléma. Druhy štýlov: individuálny, funkčný štýl. Klasifikácia štýlov slovenčiny (primárne, sekundárne štýly; subjektívne, objektívne, subjektívno-objektívne štýly). Výrazové prostriedky textu a štýlu Jazykové a mimojazykové prostriedky. Textová štylistika. Komunikačné a štruktúrne chápanie textu. Koherencia a kohézia textu. Textové makrostratégie (slohové postupy). Argumentačný text. Textové modely (žánre). Štylistické koncepcie v slovenskej lingvistike.

Ortografia

Vývin slovenského pravopisu, kodifikácie, pravopisné princípy a „konfliktné/problémové“ javy v súčasnej písanej podobe jazyka.

Predmet: Dejiny a vývin spisovnej slovenčiny

Predcyrilo-metodské obdobie. Stopy ranofeudálnych vzťahov v jazyku. Cyrilo-metodské obdobie. Starosloviensky jazyk a staroslovienska literatúra na Veľkej Morave. Obdobie 10. – 14. storočia, domáci jazyk, latinčina. Jazykové pamiatky. Čeština v 14. storočí. Čeština ako spisovný jazyk slovenskej národnosti (15. st.) Čeština v 16. – 18. storočí. Vznikanie a rozvoj kultúrnej strednej a západnej slovenčiny. Vplyv cudzích jazykov na slovnú zásobu slovenčiny. Jazyk katolíckej spisby. História a charakteristika bernolákovského obdobia a bernolákovčiny. Zásady Bernolákovej kodifikácie. Štúrova jazykovedná teória a odôvodnenie kodifikácie. Zásady Štúrovej kodifikácie. Slovná zásoba štúrovčiny. Námietky voči Štúrovej kodifikácii. Charakteristika matičného obdobia, slovná zásoba. Situácia v martinskom období. Obdobie po r. 1918, vzťah k češtine. Pravidlá slovenského pravopisu 1931. Matičný úzus. Pravidlá slovenského pravopisu 1953. Stav štýlov po r. 1945. Charakteristika Pravidiel slovenského pravopisu po roku 1990.

Predmet: Areálová jazykoveda a dialektológia

Národný jazyk a nárečia. Vzťah nárečí a spisovného jazyka, nárečia v súčasnosti. Dialektológia a ostatné vedné disciplíny. Predmet dialektologického výskumu, nárečový výskum, etapy nárečového výskumu (príprava výskumu, zbieranie a spracovanie nárečového materiálu). Areálový výskum nárečí. Izoglosa, izoglosná zóna, areál. Kartografické spracovanie nárečí, nárečové atlasy a komentáre, Atlas slovenského jazyka I – IV. Rozdelenie slovenských nárečí. Makroareály, regióny, základné a pomedzné areály. Základné znaky západoslovenských nárečí, južný región západoslovenských nárečí, severný región západoslovenských nárečí. Základné znaky stredoslovenských nárečí, severozápadný región stredoslovenských nárečí, juhovýchodný región stredoslovenských nárečí. Základné znaky východoslovenských nárečí, západný región východoslovenských nárečí. Slovenské nárečia v zahraničí (Maďarsko, bývalá Juhoslávia, Rumunsko). Dejiny nárečového výskumu. Goralské nárečia a ukrajinské nárečia na Slovensku.

Odporúčaná literatúra

Aktuálne otázky súčasnej syntaxe. Ed. M. Šimková. Bratislava: Veda, 2005.
ČERMÁK, F.: Jazyk a jazykoveda. Praha: UK, 2001.
ČERNÝ, J.: Dějiny lingvistiky. Olomouc: Votobia, 1996.
Dolník, J.: Lexikológia. Bratislava: UK, 2003.
DOLNÍK, J. – ŽIGO, P. – MLACEK, J.: Princípy jazyka. Bratislava: Stimul, 2003.
Dolník, J.: Všeobecná jazykoveda. Opis a vysvetľovanie jazyka. Bratislava: Veda, 2009.
DOLNÍK, J.: Teória spisovného jazyka so zreteľom na spisovnú slovenčinu. Bratislava: Veda, JÚLŠ SAV 2010.
Encyklopédia jazykovedy. Zost. J. Mistřík. Bratislava: Obzor, 1993.
FINDRA, J.: Štylistika slovenčiny. Martin: Osveta 2004.
FURDÍK, J.: Slovenská slovo tvorba (teória, opis, cvičenia). Ed. M. Ološtiak. Prešov: Náuka, 2004.
Furdík, J.: Teória motivácie v lexikálnej zásobe. Košice: vydavateľstvo LG, 2008.
HORECKÝ, J. – BUZÁSSYOVÁ, K. – BOSÁK, J. a kol.: Dynamika slovnej zásoby súčasnej slovenčiny. Bratislava: Veda, 1989.
<http://korpus.juls.savba.sk>
KAČALA, J.: Sloveso a sémantická štruktúra vety. Bratislava: Veda, 1989.
KAČALA, J.: Syntaktický systém jazyka. Pezinok: Formát, 1998.
KRAJČOVIČ, R.: Vývin slovenského jazyka a dialektológia. Bratislava: SPN, 1988.

KRAJČOVIČ, R. – ŽIGO, P.: Dejiny spisovnej slovenčiny. Bratislava: Univerzita Komenského, 2002.

KRÁL, Ā. – SABOL, J.: Fonetika a fonológia. Bratislava: SPN, 1989.

Krátky slovník slovenského jazyka. 4. vyd. Bratislava: Veda, 2003.

KRUPA, V. – GENZOR, J.: Jazyky sveta v priestore a čase. 2. vyd. Bratislava: Veda, 1996.

LIPTÁKOVÁ, Ľ.: Okazionalizmy v hovorenej slovenčine. Prešov: Náuka, 2000.

MASÁR, I.: Príručka slovenskej terminológie. Bratislava: Veda, 1991.

MISTRÍK, J.: Jazyk a reč. 2., upravené vyd. Bratislava: Mladé letá, 1996.

MISTRÍK, J.: Štylistika. 3. vyd. Bratislava: SPN, 1997.

MLACEK, J.: Tvary a tváre frázém v slovenčine. Bratislava: Stimul, 2001. (2. vyd. 2007)

Morfemický výskum slovenčiny (možnosti jeho štatistického, elektronického a didaktického spracovania). Venované pamiatke Jána Horeckého. Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Prešovensis. Jazykovedný zborník 21 (AFPh UP 155/23). Ed. Miloslava Sokolová – Martina Ivanová – Martin Ološtiak. Prešov: FF PU 2006.

Morfológia slovenského jazyka. Red. J. Ružička. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 1966.

Najnowsze dzieje języków słowiańskich. Slovenský jazyk. Red. J. Bosák. Opole: Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej, 1998.

NIŽNÍKOVÁ, J.: Praktická príručka slovenskej skladby. Prešov: Slovacontact, 1994.

NIŽNÍKOVÁ, J. – SOKOLOVÁ, M.: Valenčný slovník slovenských slovies. Prešov: FF PU, Slovacontact, 1998.

PAULINY, E.: Slovenská gramatika. Bratislava: SPN, 1981.

ONDRUŠ, Š. – SABOL, J.: Úvod do štúdia jazykov. 3. vyd. Bratislava: SPN, 1987.

ORAVEC, J. – BAJZÍKOVÁ, E.: Súčasný slovenský spisovný jazyk. Syntax. 2. vyd. Bratislava: SPN, 1986.

ORAVEC, J. – BAJZÍKOVÁ, E. – FURDÍK, J.: Súčasný slovenský spisovný jazyk. Morfológia. 2. vyd. Bratislava: SPN, 1988.

PAULINY, E.: Dejiny spisovnej slovenčiny. Bratislava: SPN, 1983.

SLANČOVÁ, D.: Praktická štylistika. 2. vyd. Prešov: Slovacontact, 1996.

Slovenčina a čeština v počítačovom spracovaní. Zborník referátov zo seminára (Bratislava 26. – 27. októbra 2001). Red.: A. Jarošová. Bratislava: Veda, 2001.

SOKOLOVÁ, M.: Sémantika slovesa a slovesný rod. Bratislava: Veda, 1993.

SOKOLOVÁ, M.: Kapitoly zo slovenskej morfológie. Prešov: Slovacontact, 1995.

SOKOLOVÁ, M.: Nový deklináčny systém slovenských substantív. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove 2007. 338 s.

sokolová, m.: Alternácie v spisovnej slovenčine. In: Človek a jeho jazyk. 1. Jazyk ako fenomén kultúry. Na počesť profesora Jána Horeckého. Bratislava, Veda 2000, s. 417 – 444.

SOKOLOVÁ, M.: Morfematika vo vyučovaní slovenského jazyka na vysokých školách. In: Morfemický výskum slovenčiny (možnosti jeho štatistického, elektronického a didaktického spracovania). Venované pamiatke Jána Horeckého. Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Prešovensis. Jazykovedný zborník 21 (AFPh UP 155/23). Ed. Miloslava Sokolová – Martina Ivanová – Martin Ološtiak. Prešov, Prešovská univerzita, Filozofická fakulta 2006, s. 177 – 234.

SOKOLOVÁ – MOŠKO – ŠIMON – BENKO, V.: Morfemický slovník slovenčiny. Prešov: Náuka, 1999.

SOKOLOVÁ, M. – MUSILOVÁ, K. – SLANČOVÁ, D.: Slovenčina a čeština – Synchronne porovnanie s cvičeniami. Bratislava: Univerzita Komenského, 2005.

SOKOLOVÁ – OLOŠTIK – IVANOVÁ a kol.: Slovník koreňových morfém slovenčiny. Prešov: FF PU, 2005.

Sondy do morfosyntaktického výskumu slovenčiny na korpusovom materiáli. Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Prešovensis. Jazykovedný zborník 20 (AFPh UP 154/236). Ed. Miloslava Sokolová – Martina Ivanová. Prešov: FF PU, 2006.

Sociolinguistica Slovaca:

Sociolingvistické aspekty výskumu súčasnej slovenčiny. Sociolinguistica Slovaca 1. Zost. S. Ondrejovič - M. Šimková. Bratislava: Veda, 1995.

Sociolinguistika a areálová lingvistika. Sociolinguistica Slovaca 2. Zost. S. Ondrejovič. Bratislava: Veda, 1996.

Slovenčina na konci 20. storočia, jej normy a perspektívy. Sociolinguistica Slovaca 3. Zost. S. Ondrejovič. Bratislava: Veda, 1997.

Slovenčina v kontaktoch a konfliktoch s inými jazykmi. Sociolinguistica Slovaca 4. Zost. S. Ondrejovič. Bratislava, Veda, 1999.

Mesto a jeho jazyk. Sociolinguistica Slovaca 5. Zost. S. Ondrejovič. Bratislava: Veda, 2000.

Tradícia a perspektívy gramatického výskumu na Slovensku. Zost. M. Šimková. Bratislava: Veda, 2003.

Štúdie o detskej reči. Ed. D. Slančová. Prešov FF PU 2008.